

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

يَا صَاحِبَ الزَّمَانِ اِدْرِكْنِي

سیر مطالعاتی علوم حدیث

براساس راهنمایی استاد محمد باقر ملکیان

تهیه و تنظیم:

سید مهدی سعادت بهشتی

محمد عرفان مکارمی

@torathema

جایگاه و میزان تاثیر دانش حدیث و همچنین شناخت سرگذشت و اعتبارسنجی آن، در مسیر تفقه و استنباط دینی بر کسی پوشیده نیست. عوامل متعددی می‌تواند باعث کم‌رغبتی علاقه‌مندان دانش‌های حدیثی نسبت به ورود جدی به این عرصه شود که بی‌شک یکی از مهمترین این عوامل نبود یک سیر مطالعاتی منظم، منسجم و کارآ در این جهت می‌باشد. باتوجه به تعدد و تنوع مکتوبات در حوزه‌ی علوم حدیث به ویژه در سالهای اخیر و گوناگونی رویکردها در این دانش، مشورت با اساتید فن به منظور روش‌شناسی در کسب این دانش و مهارت ضروری به نظر می‌رسد.

تعریف یک نظام مطالعاتی جامع از سوی دانشوران یک رشته می‌تواند مسیر موفقیت را برای دانش‌پژوهان تسهیل نموده و به بهره‌وری زمانی ایشان کمک کند.

رژیم مطالعاتی ذیل، تحت نظارت علمی استاد محمد باقر ملکیان و در سه سطح مقدماتی، متوسطه و پیشرفته تدوین شده است. هدف از بخش مقدماتی، آشنایی کلی و اولیه با کلان مساله‌های دانش حدیث و زمینه‌های مطالعاتی موجود در این حوزه است.

آنچه به عنوان هدف از انجام بخش متوسطه دنبال می‌شود، این است که دانش‌پژوه به تعمیق آگاهی‌های مقدماتی خود بپردازد و با انجام کار کارگاهی و مراجعات مستمر به منابع، شخصیت علمی خود را بسازد و مهارت‌های ابتدایی حل مسائل رجالی را کسب کند. آشنایی با انواع سبک استدلال در نقد و بررسی تراث، از دیگر اهداف این بخش به شمار می‌رود. هدف از تعریف بخش پیشرفته، ورود به فضای تحلیل دقیق گزاره‌های رجالی و نظرات صاحب‌نظران این رشته است.

امید است علاقه‌مندان به دانش‌های حدیثی، با عمل به این برنامه‌ی مطالعاتی، توانایی خود را در این عرصه افزایش داده و گامی هرچند کوچک در راستای خدمتگزاری علمی به ساحت مقدس امام عصر سلام الله علیه و عجل فی فرجه الشریف بردارند.

بیوگرافی

جناب استاد محمدباقر ملکیان از اوایل سال ۱۳۷۸ تحصیلات حوزوی را در حوزه علمیه قم آغاز کردند. ایشان در دروس خارج حضرات آیات شبیری زنجانی، مددی، شهیدی و خبازالقطیفی شرکت جسته و حدود ده سال از درس خارج اصول فقه آیت الله احمدی شاهرودی بهره بردند. ایشان هم‌زمان به تحقیق و پژوهش مستمر در زمینه‌ی دانش حدیث و علوم پیرا حدیثی پرداخته و در این زمینه از جدیدترین نظرات اساتیدشان حضرت آیت‌الله شبیری زنجانی و آیت‌الله مددی استفاده کرده‌اند. این استاد بزرگوار هم‌اکنون در حوزه علمیه قم مقدسه مشغول تدریس و تالیف و تحقیق می‌باشند. برخی از آثار ایشان عبارتند از:

- الموسوعه الرجاليه للعلامه الحلبي
- الغلو في مصطلح الممل و النحل و الرجال
- تحقيق و تعليق بر فهرست نجاشي
- تحقيق و تعليق بر جامع الرواه اردبيلي
- دراسات في مباني علم الرجال
- منهج نقد الحديث: دراسة في الاخبار الدخيله و المحرفه

مقدماتی

نام کتاب	نویسنده	انتشارات	توضیحات
دانش حدیث	جمعی از اساتید	جمال	تلخیص
تاریخ حدیث	سید محمد کاظم طباطبایی	دارالحدیث	نکته برداری
آشنایی با علم رجال	محمد کاظم رحمن ستایش	دارالحدیث	نکته برداری
دانش درایه الحدیث (کم حجم)	محمد حسن ربانی	دانشگاه علوم اسلامی رضوی	در کنار این کتاب به دراسات فی علم الدرایه (تلخیص مقباس الهدایه) مراجعه شود
آشنایی با کتب رجالی شیعه	محمد کاظم رحمن ستایش	سمت	تلخیص
کتابشناخت حدیث	هادی حجت / مهدی غلامعلی	دارالحدیث	-
منطق فهم حدیث	سید محمد کاظم طباطبایی	موسسه آموزشی امام خمینی ره	نکته برداری
جریان شناسی مطالعات حدیثی معاصر	رحمن ستایش / شهیدی	دارالحدیث	-
حدیث خوانی روشمند	مهدی غلامعلی	جمال	نکته برداری
حوزه ها و مکاتب حدیثی	مهدی مهریزی	دارالحدیث	-

تذکرات بخش متوسطه

- در کنار مطالعه‌ی بخش اسانید پرتکرار، کتاب اصول علم رجال به قلم استاد سید محمدجواد شبیری، چند راوی را انتخاب نمایید و برای شناخت زندگی‌شان و کلمات علما راجع به آنها مستقیماً به منابع رجالی متقدمین و متاخرین مراجعه نموده و اطلاعات به دست آورید.
- پس از مطالعه‌ی کتب دوره‌ی متوسطه به منظور مرور و امتحان دانسته‌های خود، تعداد ۳۰۰ حدیث را به طور مثال از کتاب وسائل الشیعه انتخاب نمایید و در طول یک هفته‌ی ده روز فقط سند آن را بخوانید و سعی کنید اطلاعات خود را نسبت به راویان پرتکرار آن، مرور نمایید.
- در کنار مطالعات روزانه‌ی کتب مذکور، سعی کنید از مقالات علمی معتبر مرتبط با موضوعات مطالعاتی خود استفاده کنید. به علاوه، از رصد کردن جدیدترین کتب منتشر شده، در زمینه‌ی مطالعاتی خود، غفلت نوزید.
- روشن است که تمامی مطالعات بخش متوسطه و تخصصی می‌بایست صرفاً در حاشیه‌ی مطالعات دروس اصلی (فقه و اصول) انجام شود و در بستر یک تفکر فقهی و اصولی قوی، رشد و نمو کرده و اتقان پیدا کند. همواره دو مساله‌ی تتبع مستمر و بهره‌مندی از توان اصولی نقش بی‌بدیلی در به ثمر نشستن مطالعات دینی، خصوصاً مطالعات حدیثی، داشته و دارد.

توضیحات	انتشارات	نویسنده	نام کتاب
پیش از کتاب مرحوم آیت الله خوئی مطالعه شود	-	سید محمد جواد شبیری زنجانی	اصول علم الرجال
درس گرفته شود و در هر موضوع درسی به کتب رجالی آقایان سبحانی و داوری و محمد رضا سیستانی مراجعه گردد	دارزین العابدین	مرحوم آیت الله خوئی	مقدمه معجم رجال الحدیث
نکته برداری	-	آیت الله سیستانی	رساله فی تدوین الحدیث
نکته برداری	دانشگاه علوم اسلامی رضوی	سید علی دلبری	غلو آشنایی با اصول علم رجال
نکته برداری	موسسه معارف اهل بیت علیهم السلام	جمعی از نویسندگان	غلو
نکته برداری از بخش های نخست هر فصل	موسسه ادیب فقه جواهری	محمد باقر ملکیان	الغلو فی مصطلح الممل و النحل و الرجال
نکته برداری	دارالحدیث	امین حسین پوری	حدیث ضعیف
تلخیص	-	عادل الهاشم	مختارات رجالیه مسلک الوثاقه و الوثوق
تلخیص	-	عادل الهاشم	حجیه قول الرجالی

نام کتاب	نویسنده	انتشارات	توضیحات
تاریخ حدیث مکتوب شیعه	عباس مفید	موسسه معارف اهل بیت علیهم السلام	نکته برداری
مباحث نقل به لفظ / مباحث نقل به معنا	احمد پاکتچی	دانشگاه امام صادق علیه السلام	نکته برداری
سند شناسی کاربردی	مهدی غلامعلی	دارالحدیث	انجام تمارین و نکته برداری
اخباری گری	ابراهیم بهشتی	دارالحدیث	نکته برداری
اسباب اختلاف الحدیث	محمد احسانی لنگرودی	دارالحدیث	نکته برداری
درآمدی بر فهم احادیث مشکل	سید محمد کاظم طباطبایی	دارالحدیث	-
دانش رجال از دیدگاه اهل سنت	محمد رضا جدیدی نژاد	دارالحدیث	تلخیص
بازسازی متون کهن حدیث شیعه	سید محمد عمادی حائری	دارالحدیث	-
مناهج الفقهاء فی علم الرجال و دورها فی الفقه	محمد حسن ربانی بیرجندی	بنیاد پژوهش های آستان قدس رضوی	نکته برداری

تذکرات پایان بخش متوسطه و آغاز بخش تخصصی

- از اقدامات دیگری که در پایان مطالعات دوره‌ی متوسطه به قوت علمی شما بسیار کمک می‌کند، این است که به بررسی نظرات عالمان، پیرامون حیات رجالی راویان چالشی همچون محمد بن سنان، جابر بن یزید جعفی، مفضل بن عمر، سهل بن زیاد، معلی بن خنیس و علی بن ابی حمزه بطائنی پردازید و در مسیر مطالعه، پیرامون این شخصیت‌ها گذشته از مراجعه‌ی مستقیم به منابع رجالی متقدمین، از کتابهایی نظیر قاموس الرجال، قبسات فی علم الرجال و نیز مجموعه کتاب‌های آقای عادل الهاشم، بهره ببرید و با سبک استدلال و تحلیل داده‌ها توسط مولفان، آشنا شوید.
- در کنار مطالعات بخش تخصصی، تلاش کنید تا با مهارت مقاله‌نویسی آشنا شوید، همچنین سوالات و موضوعات مناسبی که به ذهنتان می‌رسد یا می‌شنوید را در دفتری یادداشت نمایید تا با راهنمایی اساتید، بتوانید دست به تولید محتوای علمی بزنید.
- انس روزانه با حدیث، برنامه‌ای بسیار ضروری است که هم موجب مرور دانسته‌های رجالی شما شده و هم اطلاعات بسیار سودمندی را در اختیارتان می‌گذارد. این برنامه باید به صورت آهسته، اما مستمر، پیگیری شود. کتبی نظیر کتاب الایمان و الکفر کافی، بصائر الدرجات و کتب مرحوم شیخ صدوق، برای این هدف مناسب هستند.

یکی از بخش‌های بسیار مهم برنامه‌ی مطالعاتی «مقدمه‌خوانی تراث حدیثی و رجالی» است که آورده‌های علمی فراوانی در زمینه‌های کتابشناسی و رجال و تاریخ حدیث و همچنین اعتبارسنجی حدیث دارد. این قسمت از مطالعات باید به صورت تدریجی و در کنار مطالعات بخش متوسطه انجام گیرد. شایسته است مقدمات کتب مذکور به دقت خوانده شود و نکات آن یادداشت گردد.

- مقدمه‌ی کتاب الکافی
- مقدمه‌ی کتاب من لا یحضره الفقیه از روضه المتقین
- مقدمه‌ی تهذیب الاحکام از ملاذالاکخار
- مقدمه‌ی الاستبصار از کتاب استقصاءالاعتبار
- خاتمه‌ی الاستبصار
- مقدمه‌ی کامل الزیارات
- مقدمه‌ی تحف العقول
- مقدمه‌ی الفهرست نجاشی
- مقدمه‌ی الرجال شیخ طوسی
- مقدمه‌ی الفهرست شیخ طوسی
- خاتمه‌ی المستدرک محدث نوری
- مقدمه‌ی التحریرالطاووسی
- مقدمه‌ی بحارالانوار علامه مجلسی
- مقدمه‌ی وسائل الشیعه شیخ حرعاملی
- مقدمه‌ی مستدرک الوسائل محدث نوری
- مقدمه‌ی مشرق الشمسین شیخ بهایی
- مقدمه‌ی تنقیح المقال مرحوم مامقانی
- مقدمه‌ی قاموس الرجال مرحوم تستری
- مقدمه‌ی منتقی‌الجمان صاحب‌معالم (نیاز به راهنمایی استاد یا درس گرفتن)
- مقدمه‌ی حدائق الناظره شیخ یوسف بحرانی (نیاز به راهنمایی استاد یا درس گرفتن)

توضیحات	انتشارات	نویسنده	نام کتاب
نکته برداری	بنیاد پژوهش های اسلامی آستان قدس رضوی	مهدی غلامعلی	تضعیف راویان
نکته برداری	دارالتفسیر	مرحوم آیت الله هاشمی گلپایگانی	اضواء علی علمی الدرايه و الرجال
نکته برداری	طه	محمد باقر ملکيان	دراسات فی مبانی علم الرجال
نکته برداری	سمت	سید علیرضا حسینی شیرازی	اعتبار سنجی حدیث شیعه
نکته برداری	دارالحدیث	سید محمد جواد شبیری زنجانی	توضیح الاسناد المشکله فی الکتب الاربعه
نکته برداری	دارالهجره	محمد علی نجار	تصحیح تراثنا الرجالی
نکته برداری	دارالحدیث	حیدر المسجدی	التصحیف فی متن الحدیث
نکته برداری	دارالمورخ العربی	سید محمدرضا سیستانی	قبسات فی علم الرجال
نکته برداری	دارزین العابدین	محمد باقر ملکيان	منهج نقد الحدیث:دراسه فی الاخبار الدخيله و المحرفه
نکته برداری	-	آیت الله سیستانی	تعارض الادله و اختلاف الحدیث